పూనుకొనలేదు. మహానుభావు లీవ్యవస్థను శాసించుటకును, సంస్కరించుటకును బూనుకొనునప్పుడు వారి యత్నముల యుక్తాయుక్తతను పరీక్షించుటకు కొన్ని మార్గములను సూచించుటయే నా తలంపు. నూతన వివాహచట్టముల నిర్మించునప్పుడుగాని వర్తమానా చారముల సంస్కరించుపట్లగాని, సమాజమునకు బిడ్డతోడిదే సంబంధమని చెప్పుటయే నా పని. అసవర్ణ వివాహముల శాస్త్రీయములనుటకు, ఇత్యాది విధులను ప్రయోగించుటకు సమాజమున కధికారములేదు. జన్మశాసనము (Birth Control) సార్వజనీనమగుచున్న నీ కాలములలో సామాజికవిధుల స్పర్శ లేకుండగనే దాంపత్య సంబంధముండవచ్చును. ప్రతి సంబంధమును అధర్మమని నిరాకరించుటకు సమాజమున కధికారము లేకపోవుటయే గాక, ప్రతి దాంపత్యమును అంగీకరించుట విధి. ఈ బుద్ధిచే ఆర్యఋషులు వివాహములను అష్టవిధములగా భావించుటయని నా యభిప్రాయము. Rape, ను పైశాచమని యంగీకరించుటయనగా నెట్టి సంబంధముచేనైనను అపత్యత సంభవించెనేని, యా శిశువునకుకూడ సంపూర్ణపౌర స్వాతంత్ర్యమున్నదనియు, అపరిణీతాసుతుడని, 'హక్కు' లను నిరాకరించుట కెరికిని యధికారము లేదనియు నీ స్మృతివాక్యముల యభిప్రాయమని నా తలంపు. కేవలము ధర్మబుద్ధిచే బ్రహ్మము శ్రేష్టమని యంగీకరించినను, గాంధర్వమునుకూడ శాస్త్రీయమనుటలో వివాహ సంస్కారముయొక్క పూర్వోత్తరముల గమనించియే స్మృతి ప్రవర్తించుచున్నది. ఇందుకు వాత్స్యాయనుని శ్లోకముదహరించి విరమించుచున్నాను.

శ్లో॥ సుఖత్వా, దబహుక్లేశాద, పిచావరణాదిహ।
అనురాగాత్మకత్వాచ్చ గాంధర్వః ప్రవరోమతః॥

సుకరమగుటచేతను, సౌఖ్యావహమౌటచేతను సమాజవృద్ధుల యంగీకార మక్కరలేకపోవుటను అనురాగాత్మకమౌటను, అష్టవిధ వివాహములలో గాంధర్వము శ్రేష్టము, అని తాత్పర్యము.

—సారంగు లక్ష్మీనరసింహారావు బి. ఏ.

భిక్షమెత్తుకో

౧

రావు రణధీరసింహుడు తన రాజ్యములో ప్రజారంజకుడుగా నుండెను. ఒకనాటి సాయంకాలమున నగరమును పరీక్షించుటకు బయలువెడలెను. పురబాహ్య ప్రదేశమున బీదవాని గృహమొకటి గలదు. ఇంటిని సమీపించి 'ఈ ఇంటిలో పొగలేచుటలేదు. పొయి రాజుటలేదని తోచుచున్నది. సమాచారమేమో కనుగొనుము' అని తన స్నేహితునితో చెప్పెను.

ఒక సైనికుడు ఆ ఇంటిముందరికివెళ్ళి పిలచెను. ఒక వృద్ధురాలు ఇంటినుండి వెలుపలికివచ్చెను. రావుసాహెబు తనవద్దకు పిలచి — మీ పొయి రాజుటలేదేమి? అని అడిగెను.

వృద్ధ—తినుటకేమియు లేనపుడు, పొయి రాజేయుటెందులకు?

రావు—సంపాదించెడివా రెవరులేరా ఏమి?

వృద్ధ—(భయముతో) మహారాజా! ఆర్జించువాడొకడు. తినువారము నలుగురము. సంపాదన కడుపు నిండుటకు తలమునకలుగా నున్నది. వానిని రెండుదినములనుండి 'యెట్టిచాకిరి' చేయుటకు పట్టుకొనిపోయినారు. జాము చీకటిపడిన తర్వాత విడచుచున్నారు. వాడు రాత్రినుండి జ్వరముతో స్పృహలేక పడియున్నాడు. యీ వేకువన మరల వానిని 'యెట్టికి' పట్టుకొని వెళ్ళుటకు, మీ సైనికుడువచ్చి, పిల్లవానికి జ్వరము తగులుట నిజముకాదని తలచి, ఇంటిలో జొరబడి వానిని చావమోదినాడు. ఇదిఒక దుఃఖము. కూటికి లేకపోవుట రెండవది.

ముసలి మాటలు విని రావుసాహెబు హృదయము, కరుణతో, క్రోధముతో, ఉద్వేగముచెందినందున, వారు ముందు సాగివెళ్ళుటకు అశక్తులైరి. ఒక సిపాయి ఒంక తిరిగి—నీవు జిల్లాదారును, అస్వస్థుని పీడించిన ఆ సైనికుని, ఇప్పటికి పిలుచుకొనిరమ్ము. ముసలవ్వ చెప్పు పిర్యాదును ఇచటనె విచారించెదను. వేరొకనితో—బజారునుండి నలుగురికి మాసమునకు సరిపోవు

భోజనసామగ్రిని తీసికొనిరమ్ము. ఈ ఇంటిపొయి రాజుట నేను చూడవలయును. మఱియు, వీరు భోజనముచేసి పరుండినపిదప, నే నిచ్చటనుండివెళ్ళి ఆహారము గైకొనెదను. అనిచెప్పెను.

రాయలు బయలుదేరునపుడంతయు కొందరు వారి వెంటనంటెడివారు. ముసలిదాని వాకిట పదినిమిషములు వారాగునప్పటికి జనసమూహము పెద్దదైనది. ఆ గ్రామస్థు డొకడు చాపతెచ్చి వైచెను. వారు దానిపై కూర్చుండిరి.

ఊరంతయు జమీందారుని పశ్చాత్తాపబుద్ధి, న్యాయపరిపాలనమునను, పొగడసాగిరి. యీనా డొక దరిద్ర గృహద్వారమున తన యుద్యోగులపై అలిగి, హఠమ్ము వేసికొని కూర్చొనియున్నాడు అను సంగతివిని, చుట్టుపట్ల పల్లెలవా రచటచేరిరి.

తన వాకిట రాజు కూర్చొనియుండుటచే వృద్ధ పల్లెత్తి పలుకజాలకుండెను. గ్రామపెద్దలు గూడ గుమికూడిరి. ఇట్టి జనసమూహమును వారిపూర్వులు సైతము ఎపుడు చూచియుండి యుండరు.

వెంటనె జిల్లాదారు, (రివిన్యూ అధికారి) సైనికుడు హాజరైరి. రాజు, చేయించుచున్నపని, దానిలెక్క, యెట్టి చాకిరికి వీనిని పట్టుకొనిపోయిన కారణమును, జిల్లాదారునడిగెను. పిర్యాదు నంగీకరించుచు, యెట్టి చాకిరిచేయించి, తప్పుడు లెక్కలనువ్రాసి, జమీందారు ధనమును తా నపహరించుచున్నట్లు అత నంగీకరించెను. రాజు—నీవీ బీదరోగిని కొట్టితివా? వాడును నేరము నొప్పుకొనెను. వారిద్దరిని రాజు నౌకరినుండి నిలిపివేసెను.

ఒకనెలకు సరిపోవు గోధుమపిండి, పప్పు, ఉప్పు మొదలగు పాకద్రవ్యములు వాడు తీసికొనివచ్చెను. కాని వృద్ధ రాజు న్యాయవిచారణను చూచుటలో నిమగ్నయై యుండెను.

రాజు—ముసలీ! నీకుగాని, మీ యింటివారికిగాని, ఇంకేమైన బాధలుకలవా?

దాని జీవితమంతయు ఉద్యోగుల అత్యాచారములతో గడపియుండెను. ఈ ప్రశ్న అడుగుటకిదియె ప్రథమపర్యాయము. అయినప్పటికి జిల్లాదారు, సిపాయి, శిక్షపొందుటచూచి ఉదారురాలగు ముసలిదానికి దుఃఖమువచ్చెను. ధర్మావతారమా! మాకు మరే బాధలులేవు.

'మీకు భోజనము పెట్టించవనిదె, మహారాజుగారు ఆహారము ముట్టరు. కావున త్వరగావెళ్ళి పొయి రాజేయుము' అని ఊరిపెద్దలు ముసలితో చెప్పిరి.

ఆమె తక్షణమె ఇంటిలోనికి పరిగెత్తిపోయి, మంటచేసి, పప్పు పొయిమీదవేసి, రొట్టెలుకాల్చి, రోగికి పప్పురసమును త్రాగించి, మనుమనికి కోడలికి రొట్టెలుపెట్టెను. ఆనందపరవశత్వమువలన ఆమెకు అకలివేయలేదు. కాని రాజుఎదుట సత్యముచెప్పుటకు, ఆమెకూడ ఒక రొట్టెముక్కను నోటవేసికొని, గుక్కెడు నీళ్ళుత్రాగి, ఒకగంట గడములోపుగ, రావుసాహెబు కాళ్ళమీద ఆమెవచ్చి పడి, చేతులు కట్టుకొని—దేవరా! మా యింటివారందరము తిన్నాము. అనిచెప్పెను.

ఆమె కంఠము ఆనందముచే రుద్ధమైయుండెను. కంట ఆనందాశ్రువు లుండెను. ఒక జామురాత్రి గడచిన పిమ్మట రాజు అక్కడనుండి లేచిపోయెను.

౨

ఏ రాజుగాని, వాని అనుచరులుగాని, అన్యాయము జరిపిన ప్రస్తావన ప్రారంభమగునపుడు, వీరి దయాళుత్వము, న్యాయపాలనములకు చేరినకథలు ఇపుడు గూడ పౌరులు గౌరవప్రథముగా చెప్పి వినిపించుచున్నారు. రావుసాహెబు పురాతనాచారములకు పట్టుకొమ్మ. కవులను సన్మానించువాడు. దూరదేశముల నుండి కవులు అతని సభకు వచ్చుచుండువారు. ఆనుసృతమైన దర్బారులోని ఆటపాటలకు వేశ్యలను, రక్షణ సైన్యమును, నియోగించెను. మట్టు మర్యాదల ధ్యానము పూర్ణముగా నుంచుచుండిరి.

ఒకసారి రావుసాహెబు కాశీవెళ్ళెను. తిరిగివచ్చునపుడు రాణికిగాను కొన్నివేల విలువగల ఒక చంద్రహారమును విలిచితెచ్చెను. చంద్రహారమును మిగుల సుందరముగా చేసియుండిరి.

కాశీనుండి వచ్చినపిదప నిండుకొలువులో వారు

చంద్రహారమునుతీసి సభాసదులకు చూపెను. దానిని చూచి, సభ్యులందరు విస్మితులై మెచ్చుకొనిరి. వారి అంతరంగిక సభ్యులు వారివారిచేతులకు తీసికొనిచూచిరి.

దర్బారు ఆటపాటలకు వేశ్య ఉండెను. శ్యామసుందరి. కంఠమాధుర్యము, గానకళలో విశేషపరిచయములు ఆమెకు కలవు. రావు కవి, రసజ్ఞుడు. ఇందుచే ఆమె వానిహృదయము నాటపట్టు గావించుకొనియుండెను. వారు ఆమెమాట వినుటయు, చేయుటయు కూడ కలదు.

రాజు చంద్రహారమును భరిణలోనుంచి, అరమరలో పెట్టించి తాళమువేయించెను. దర్బారునుండి లేవగనె, రాజు రాణివాసమునకేగి, స్వయముగా రాణిని దానితో నలంకరించెదరేమో, నని అందరు నిశ్చయించుచుండిరి.

ఆనాడు శ్యామ మనసిచ్చిపాడెను. దర్బారునందలి వారందరు 'బాగు—బాగు' అనునటుల ఆమె మోహింపజేసెను. ఇతరులకన్న కవి హృదయుడగు రావు సాహెబు అధికముగ నాకర్షింపబడి 'బలే, అని ప్రశంసించెను. శ్యామ ఈ మెచ్చుకోలునకె తన శక్తినంతయు ధారపోయుచున్నది.

ఆ మనోరథము సిద్ధించగనె శ్యామ వంగి వందనమాచరించెను. వారు సంతోషాతిశయమున ముగ్ధకంఠముతో—శ్యామా! నీ వీనాడు దివ్యముగ పాడితివి. ఏమైన కోరుకొనుము. అని అడిగెను.

శ్యామ మరల ప్రొక్కి, నేను......ఆ చంద్రహారమును ధరించి ఆడుటకు........రావుసాహేబు క్షణకాల మూరకుండెను. పిమ్మట చంద్రహారమును శ్యామకు ఇచ్చివేయవలయు, నని వారి భృత్యునితో చెప్పి, దర్బారు విడుచువేళగుట వారులేచి వెళ్ళిపోయిరి. శ్యామ నమస్కారమాచరించి, పొగడుచు తన నివాసమునకు వెళ్ళినది.

3

సీతలుడు వృద్ధ భృత్యుడు. బాల్యమునుండి రావు సాహెబు అనుచరుడు. ఉషఃకాలము మొదలు అర్ధరాత్రివరకు వాడు వారికి స్నానశయ్యాది పరిచారము చేయుచుండెను. వారి ద్రవ్యవస్త్రాదికముల బీరువా తాళములు వీనివద్ద ఉండును.

మహాలునకు సమీపమున వానియిల్లు కలదు. మధ్యాహ్నము భోజనమైన తర్వాత రావును శయ్యాగృహమున చేర్చి, వారు నిద్రించువరకు పాదసంవహనమాచరించి, పిమ్మట వానియింటికి అన్నమునకుపోయి, రావు నిద్ర లేచెడి మూడుఘంటలకు సౌధమునకు తిరిగివచ్చువాడు.

మరునాడు శ్యామ సీతలునికడకు 'ఆ చంద్రహారము తనకిమ్ము' అని ఒకనిచే చెప్పిపంపెను. రాణికి తేబడిన చంద్రహారము వేశ్యకిచ్చుట సీతలునికి నచ్చలేదు. 'ఇపుడు పనితీరలేదు' అనిచెప్పి వానిని పంపివేసెను. రెండుమూడు దినములకు పిమ్మట శ్యామ వానిని చంద్రహారము స్వయముగావచ్చి అడిగెను. అపుడు కూడ 'తొందరపనిమీద వెళ్ళుచున్నాను' అని సమాధానమిచ్చెను.

ఆమె రావుసాహెబు ప్రియస్నేహితురాలు! సీతలుని అవిధేయత ఎట్లుసహించును! వారి ఆజ్ఞాపాలనము భంగపరచుటకు ఒక సామాన్య భృత్యునికి అధికారము కలదా!

రావు భోజనముచేసి విశ్రమించుటకు వెళ్ళుచుండిరి. అపుడు శ్యామవచ్చి వందనమాచరించి—దేవా! మీరు నాకు బహుమతిగావించిన చంద్రహారమును యెన్నిమారులు కోరినను, ఈనాటికికూడ ఇవ్వక, మోసముచేయు అవిధేయుడైనాడు సీతలుడు.

రాజు అవిధేయతను ఓర్చువాడు కాడు. వారు సీతలునివైపు క్రోధముతోచూచి—ఇపుడే తెచ్చియిమ్ము. అని ఆజ్ఞాపించెను.

వారు శయ్యాగృహమును చేరగనె సీతలుడు అరమర వద్దకువెళ్ళి, చంద్రహారపు డబ్బీతీసికొని, రావు సాహెబువద్దకు త్వరగా వెళ్ళెను.

సీతలుడు నిరక్షరాస్యుడు. స్వాభావికముగ విశ్వాసి. యజమానుడు అపకీర్తిపాలగునని సంకోచించి, ధర్మమడుగంటుట గ్రహించి, వాడు వికలుడయ్యెను. క్షణములో తన కర్తవ్యమును నిశ్చయించుకొని, ధైర్యము నవలంభించి, తన ప్రాణముల పందెముకట్టి స్వామి కీర్తికోరువాడై, చంద్రహారమును రావుసాహెబు ఎదుటనుంచి—తీసికొండి, రాణి హారము వేశ్యకిచ్చుచున్నారు! భిక్షమెత్తికో!

ఇటులచెప్పుచు సీతలుడు సౌధద్వారములు దాటుచు, ప్రాణములను తెగించి, వానిఇంటికి పరిగెత్తి, వెలుపలనుండియె—ఏమె! రాజు ధర్మభ్రష్టుడైనాడు. ఇక నేనీ రాజ్యమున నుండజాలను నీవు పిల్లాజల్లను తీసికొని, ఈ రాజధాని పొలిమేరనుదాటి శీఘ్రముగ రమ్ము. నేను నిన్నచ్చట కలసికొనెదను.

సీతలుడు ఒక నిమిషముకూడ ఇంటివద్ద నిలువలేదు. రాజసౌధమునకు దక్షిణపుసరిహద్దు సమీపమున నుండుటచే, ఆవైపు పరిగెత్తిపోవుచుండెను.

౪

రావుసాహెబు హృదయమునందు సీతలుని అప్రియ సత్యము ఆ వేదనను కలిగించెను. డబ్బిని ఎదటితిన్నెపై నుంచి, వారు శయ్యపైవ్రాలిరి. శ్యామ అక్కడినుండి పెదవికదల్పక తొలగిపోయెను.

సౌధములో ఈ ఉపద్రవము వ్యాపించెను. పురవాసులు పలువిధములగు కల్పనలు కావించుచుండిరి. రావు, సీతలుడు, శ్యామలను తప్ప ఇతరులకు ఏమైన దియు తెలియదు.

ఇంతలో మరియొక పరిచారకుడు పొగాకు నింపిన హుక్కాను తెచ్చెను.

రావు—సీతలుని పట్టుకొనిరండు. అని పహారాజవానులతో చెప్పెను.

వారు యీ ఆజ్ఞకావించి నిదురపోయిరి. కావలివారు సీతలుని ఇల్లుచేరిరి. గ్రామమునువదలి వెళ్ళినాడని పౌరులు చెప్పిరి.

అతనిని బంధించి తీసికొనివచ్చుటకు అశ్వారోహకులు పరువెత్తిరి. మూడుమైళ్ళదూరమున పరిగెత్తి వెళ్ళుచున్న సీతలుని రౌతులు వెళ్ళిపట్టుకొనిరి. నాలుగైదు గుద్దులుగుద్ది, పెడరెక్కవిరచికట్టి, వానిని మహాలువద్దకు తీసికొనివచ్చిరి.

ఉద్యోగులలో ఒకరి కొకరు మిత్రులు లేరు. నిష్కారణముగ ఎలుక వస్తువుల కొట్టివేయునటుల, జమీందారి జీతగాండ్రు కారణములేక పరస్పరము నిందించుకొనుచుండెదరు. సీతలుడు రావుసాహెబు నమ్మినబంటు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందు వారివద్ద నుండువాడు రైతులను దోచుకొనితిను కర్మచారులు, సీతలుడు వారిమీద రాజుతో కొండెములు చెప్పునని తెలిసికొనియుండిరి. ఈనాడు వారికి మంచిసమయము చిక్కినది.

ఒకడు—నేను దొంగచిక్కినాడు.

వీనినిచూచి మరియొకడు—ఉద్యోగులను దోచుకొని ఇల్లునింపినాడు. ఇపుడు తెలియును.

ఇంకొకడు—వీడు శ్యామలను తిట్టినాడు.—ఆమె చాడీ చెప్పినది. రావుసాహెబు కత్తితీసికొని వీనిని చంపుటకు ఉద్యుక్తుడైనాడు.

వేరొకడు—భగవంతుడు పగసాధించుకొనునంతటి గర్వము వీనికికలిగినది.

ఇటుల తలకొక మాటగానుండెను. రెక్కలు విరచికట్టిన సీతలుడు సింహద్వారమునకెదుట తలవంచుకొని కూర్చొని ఉండెను.

లోకులు రాజు నిద్రలేచుటకు ఎదురుచూచుచుండిరి వారు మూడుఘంటలకు నిద్రలేచిరి. సీతలుని పట్టుకొని వచ్చుటకు సూచనగావించిరి. సీతలుని బంధములు విప్పి రావుసాహెబు సన్నిధికి తీసికొనివచ్చిరి. సైనికులను వెళ్ళుమని సౌంజ్ఞకావించిరి.

రాజు—సీతలా! హుక్కా తీసికొనిరా,

వాడు గుడాకునింపుకొని హుక్కాతెచ్చుటకు వెళ్ళెను, మహాలులోని దాసదాసీలు, సైనికులు, అందరు ఒకరిముఖము నొకరు చూచుకొనుచు తొలిగిపోయిరి. ఎవరికి ఏమియు తెలియదు.

సీతలుడు హుక్కాతెచ్చి, యథాప్రకారము నిత్యకృత్యములు చేయసాగెను. రావుసాహెబు పొగత్రాగి లేచి, కాలకృత్యములుతీర్చి, వస్త్రములు ధరించి తాంబూలమువేసికొని, దర్బారునకువెళ్ళి కూర్చొనెను. సీతలుడు నీడవలె ఎల్లపుడు వారివెంటనుండెను.

రావుసాహెబు ఏబది యకరముల భూదాన పత్రమును శ్యామచేతికిచ్చి—ఇది నీ జీవితభరణము. ఇకమీదట నెపుడును దర్బారునకు రాకూడదు.

చంద్రహారపుడబ్బి సీతలునిచేతికిచ్చి రాజు—దీనిని తీసికొనిపోయి పట్టపుదేవికిచ్చి రమ్ము. (అనువాదము.)

—దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డి.